

Sygn. akt I CSK 405/16

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 29 marca 2017 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Grzegorz Misiurek (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Roman Trzaskowski

SSN Bogumiła Ustjanicz

w sprawie z powództwa M.W.

przeciwko Skarbowi Państwa - Wojewodzie [...]

o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 29 marca 2017 r.,

skargi kasacyjnej powoda od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...]

z dnia 24 marca 2016 r., sygn. akt I ACa .../15,

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Apelacyjnemu w [...] do ponownego rozpoznania
i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Sąd Okręgowy w [...] wyrokiem z dnia 5 lutego 2015 r. oddalił powództwo M.W. przeciwko Skarbowi Państwa - Wojewodzie [...] o zapłatę kwoty 1.000.000,00 zł z odsetkami ustawowymi od dnia wniesienia pozwu i orzekł o kosztach procesu, a Sąd Apelacyjny w [...] wyrokiem zaskarżonym skargą kasacyjną oddalił apelację powoda od tego orzeczenia, przyjmując za podstawę zaskarżonego rozstrzygnięcia następujące ustalenia i wnioski.

Poprzednik prawny powoda R. W. był właścicielem majątku ziemskiego położonego w H., w którego skład wchodził m.in. zespół dworsko-pałacowy obejmujący część działki oznaczonej obecnie numerem ewidencyjnym [...], o powierzchni 2,42 ha, mającej urządzoną księgę wieczystą nr .../1 oraz działkę nr [x] o powierzchni 0,2811 ha, objętą księgą wieczystą nr .../7. Opisane nieruchomości zostały przejęte wraz z innymi nieruchomościami ziemskimi należącymi do R. W. na rzecz Skarbu Państwa na podstawie dekretu Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego z dnia 6 września 1944 r. o przeprowadzeniu reformy rolnej (jedn. tekst: Dz.U. z 1945 r. Nr 3, poz. 13; dalej: „dekret”), co zostało potwierdzone w zaświadczeniu Wojewódzkiego Urzędu Ziemskiego w [...] z dnia 27 grudnia 1946 r. Zespół dworsko-pałacowy składał się z dworu murowanego o powierzchni około 600 m², położonego w parku, krytego częściowo blachą a częściowo gontem, kaplicy murowanej krytej blachą, domu drewniano-murowanego krytego dachówką, domu służbowego drewnianego, obory-stajni końskiej, chlewni murowanej krytej słomą, wozowni krytej dachówką oraz kurnika murowanego krytego dachówką. Pochodzący z połowy XIX wieku dwór był kilkakrotnie remontowany i modernizowany; w chwili nacjonalizacji znajdował się w bardzo dobrym stanie technicznym.

Przed nacjonalizacją zespół dworsko-parkowy pełnił funkcję reprezentacyjno-mieszkalno-wypoczynkową i nie był wykorzystywany do produkcji rolnej. W 1963 r. dwór będący w użytkowaniu Spółdzielni Rolniczej „Z.” został zdewastowany i rozebrany. Matka powoda I.W. i jej siostra B. G. odwiedzały dwór

w latach pięćdziesiątych, sześćdziesiątych i siedemdziesiątych XX wieku. Powód zaczął tam przyjeżdżać w latach siedemdziesiątych XX wieku, kiedy już dwór, podobnie jak park, był bardzo zniszczony. B. G. w dniu 28 października 1989 r. wystąpiła do Urzędu Wojewódzkiego w [...] o zwrot majątku rolnego we wsi H. ; poinformowano ją o braku możliwości zwrotu nieruchomości ze względu na obowiązywanie dekretu. W dniu 8 kwietnia 2002 r. I. W. kupiła działkę nr [...] wchodzącą dawniej w skład zespołu dworsko-parkowego od gminy P.; po dokonaniu tej transakcji przystąpiła do remontu dworu i porządkowania parku. Decyzją z dnia 9 sierpnia 2012 r. Wojewoda [...] stwierdził, że nieruchomość położona w H. stanowiąca zespół dworsko-parkowy, obejmująca część działki nr [...] o powierzchni 2,42 ha i działkę nr [x] o powierzchni 0,2811 ha, nie podpadała pod działanie art. 2 ust. 2 lit. e dekretu.

Sąd Okręgowy, oddalając powództwo, wskazał na zasadność zarzutu przedawnienia podniesionego przez stronę pozwaną. Przyjął, że źródłem wskazywanej przez powoda szkody było zniszczenie zespołu dworsko-parkowego uszczuplające wartość bezprawnie przejętej nieruchomości. Zdarzenie to miało miejsce w 1963 r., a więc przed wejściem w życie przepisów Kodeksu cywilnego. Bieg przewidzianego w art. 6 ustawy z dnia 15 listopada 1956 r. o odpowiedzialności Państwa za szkody wyrządzone przez funkcjonariuszów państwowych (Dz. U. Nr 54, poz. 243; dalej: „ustawa z dnia 15 listopada 1956 r.”) rocznego terminu do dochodzenia roszczeń wynikających z tej regulacji, przekształconego - z mocy art. XIII przepisów wprowadzających Kodeks cywilny – w termin przedawnienia, uległ zawieszeniu do dnia 4 czerwca 1989 r., jako że poszkodowani nie mieli możliwości skorzystania z prawa do sądu z przyczyn natury politycznej. Przedawnienie zgłoszonego roszczenia nastąpiło zatem w dniu 4 czerwca 1990 r. Zarzut przedawnienia należałoby uznać za skuteczny nawet przy założeniu - do czego nie ma podstaw - że jego ocena powinna zostać dokonana przez pryzmat art. 442 k.c. W takim przypadku termin przedawnienia - uwzględniając zawieszenie jego biegu do dnia 4 czerwca 1989 r. - upłynąłby najpóźniej w dniu 4 czerwca 1999 r.

Sąd Okręgowy uznał, że skorzystanie przez stronę pozwaną z zarzutu przedawnienia nie stanowi nadużycia prawa podmiotowego (art. 5 k.c.).

Wskazał, że zgłoszone w pozwie roszczenie, mające swoje źródło w zdarzeniu sprzed pięćdziesięciu lat, mogło być dochodzone bez przeszkód od końca 1989 r.; od tego czasu nie zaistniały żadne szczególne okoliczności, które usprawiedliwiłyby przekroczenie terminu przedawnienia o 24 lata.

Sąd Apelacyjny, oddalając apelację powoda od wyroku Sądu Okręgowego, podzielił zarówno ustalenia faktyczne przyjęte za podstawę zaskarżonego wyroku, jak i ich ocenę prawną.

W skardze kasacyjnej, opartej na obu podstawach określonych w art. 398³ § 1 pkt 1 i 2 k.p.c., powód wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania.

W ramach podstawy naruszenia przepisów postępowania zarzucił obrazę: art. 378 § 1 w związku z art. 382 k.p.c., art. 328 § 2 w związku z art. 391 § 1 k.p.c., art. 378 § 1 i art. 382 k.p.c. Podstawę naruszenia prawa materialnego wypełnił natomiast zarzutami błędnej wykładni i niewłaściwego zastosowania: art. 442 § 1 k.c. (względnie art. 442¹ § 1 k.c.) w związku z art. 417 § 1 k.c., § 5 rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Reform Rolnych z dnia 1 marca 1945 r. w sprawie wykonania dekretu Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego z dnia 6 września 1944 r. o przeprowadzeniu reformy rolnej (Dz. U. z 1945 r. Nr 10, poz. 51 ze zm.; dalej: rozporządzenie z dnia 1 marca 1945 r.) i art. 2 ust. 1 lit. e dekretu; art. 6 ust. 1 ustawy z dnia 15 listopada 1956 r. oraz art. 5 k.c. w związku z art. 6-9 k.p.a., art. 2 i art. 77 ust. 1 Konstytucji.

Pozwany, zastąpiony przez Prokuratorię Generalną Skarbu Państwa, wniósł o oddalenie skargi kasacyjnej.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Przesłanką oddalenia apelacji powoda było zaakceptowanie przez Sąd Apelacyjny stanowiska Sądu pierwszej instancji, że dochodzone roszczenie uległo przedawnieniu a skorzystanie przez pozwanego z zarzutu podniesionego w tym zakresie nie stanowi nadużycia prawa podmiotowego. Podniesionym w skardze kasacyjnej zarzutom, zmierzającym do podważenia powyższej oceny, nie można odmówić słuszności.

Sąd Apelacyjny, dokonując oceny zasadności zarzutu przedawnienia, wskazał, że punktem wyjścia do jej przeprowadzenia jest precyzyjne określenie

zdarzenia powodującego szkodę. Kierując się okolicznościami faktycznymi przytoczonymi w pozwie oraz - zaaprobowanymi w całości - ustaleniami dokonanymi przez Sąd pierwszej instancji, uznał, że szkoda, której naprawienia domaga się powód, wynika ze zniszczenia dworu po jego bezprawnym przejęciu na podstawie dekretu, co miało miejsce przed 1963 r. Należy zgodzić się z zapatrywaniem skarżącego, że oparcie zaskarżonego wyroku na takim założeniu budzi istotne zastrzeżenia.

W uzasadnieniu wyroku Sądu Okręgowego znalazło się stwierdzenie, że dwór poprzednika prawnego powoda został zdewastowany i rozebrany w 1963 r., a więc w okresie władania nim przez pozwanego. Jednocześnie Sąd Okręgowy wskazał, że część dworu (południowy alkierz oraz skrzydło mieszkalne z pierwszej połowy XIX wieku) jednak pozostała, przy czym matka powoda i jej siostra odwiedzały dwór w latach pięćdziesiątych, sześćdziesiątych i siedemdziesiątych XX wieku, a w tym ostatnim dziesięcioleciu czynił to również sam powód, choć dwór był już wtedy bardzo zniszczony. Sąd Okręgowy przyjął również, że matka powoda I. W. po dokonaniu zakupu działki nr [...] w 2002 r. przystąpiła do remontu dworu. W świetle przytoczonych wywodów nie jest jasne, jak w rzeczywistości przedstawiał się stan dworu we wskazanym okresie. W szczególności nasuwa się wątpliwość, czy rzeczywiście usprawiedliwiony jest wniosek, że budynek ten uległ całkowitemu zniszczeniu jeszcze przed 1963 r. i czy tylko do takiej postaci szkody ograniczone zostało żądanie pozwu.

Sąd Apelacyjny, aprobuując wniosek Sądu pierwszej instancji, iż początek biegu terminu przedawnienia dochodzonego roszczenia określa zdarzenie z 1963 r., przeszedł do porządku dziennego nad tym, że przesłanki do jego wyprowadzenia nie zostały ustalone w sposób jednoznaczny i uwzględniający cały materiał zebrany w postępowaniu w pierwszej instancji oraz w postępowaniu apelacyjnym. Uchybienie to usprawiedliwia zarzut naruszenia art. 382 oraz art. 328 § 2 w związku z art. 391 § 1 k.p.c. i stanowi podstawę do uchylenia zaskarżonego wyroku.

Wbrew odmiennemu stanowisku skarżącego, Sąd Apelacyjny odniósł się do zarzutu wskazującego na potrzebę rozważenia zasadności powództwa w płaszczyźnie art. 225 w związku z art. 224 § 2 i art. 229 k.c., uznając, że powołanie się przez skarżącego w apelacji na okoliczności mające

usprawiedliwiać taką ocenę stanowi próbę - niedopuszczalnej na tym etapie postępowania - zmiany powództwa. Skuteczne podważenie tego zapatrywania, niewątpliwie mającego wpływ na treść rozstrzygnięcia, wymagało podniesienia zarzutu naruszenia art. 383 k.p.c. oraz powołanych przepisów prawa materialnego, a nie art. 378 § 1 k.p.c. Zarzut naruszenia tego ostatniego przepisu nie mógł więc zostać uznany za usprawiedliwiony.

Przeprowadzenie kontroli prawidłowości zastosowania prawa materialnego możliwe jest jedynie wtedy, gdy ustalenia stanowiące podstawę zaskarżonego wyroku pozwalają na ocenę tego zastosowania. Brak stanowczych ustaleń we wskazanym zakresie uniemożliwia dokonanie oceny zarzutów wypełniających podstawę kasacyjną naruszenia prawa materialnego. Wypada jednak zauważyć, że - wbrew odmiennemu zapatrywaniu Sądu Apelacyjnego - termin przedawnienia roszczeń odszkodowawczych za szkodę poniesioną wskutek zdarzenia pozostającego w związku z wadliwym wykonaniem dekretu z dnia 6 września 1944 r. o przeprowadzeniu reformy rolnej - stosownie do art. 442¹ § 1 k.c. (poprzednio art. 442 § 1 k.c.) - rozpoczyna bieg od dnia wydania decyzji administracyjnej na podstawie § 5 rozporządzenia z dnia 1 marca 1945 r., z tym, że w każdym wypadku roszczenie to ulega przedawnieniu z upływem lat dziesięciu od dnia zdarzenia wywołującego szkodę (zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 22 listopada 2012 r., II CSK 128/12, OSNC 2013, nr 6, poz. 79).

Z tych względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. orzekł, jak w sentencji.

jw

kc